

НАША НІВА

Выходзіць што тыдзень рускімі і лацінскімі літэрамі.

Адрэс рэдакцыі і адміністрацыі: Вільня, Завальная вуліца, д. № 7.

Цэна з перасылкай і дастаўкай на 1 г.—2 р. 50 к., на 6 мес.—1 р. 25 к., на 3 м.—65 к., на 1 мес.—25 к. За граніцай: на 1 г.—4 р., на 6 мес.—2 р., 3 мес.—1 р. Перамена адрэсу — 20 кап.

Абвесткі прыймаюцца на апошняй старонцы на 20 кап. залінейу малымі літэрамі. Рукапісы і карэспандэнцыі, прысланыя у рэдакцыю, павінны быць чытабельна напісаны с праўдзівай фаміліяй і адрэсам таго, хто яе прысылае. Можна таксама падпісаць прозьвішча разам з фаміліяй, хто не жадае, каб была надрукавана праўдзівая фамілія. Адрэс і фамілія толькі для ведама рэдакцыі. Рукапісы аўтарам не вертаюцца назад.

Год VII.

13 (26) студня (января) 1912 г.

№ 2.

Лейб Мэдэк Е. В. Profesar Zdekauer, Прэсідэнт Мэдычнай Радны у С.-Пецербурае, паведамляе: Павядле зробленых мной проб я павінен прызнаць, што НАТУРАЛЬНАЯ ГОРКАЯ ВАДА Франца Іозэпа гэта найлепшае слабіцельнае.

Вільня, 12 студня.

Трэйцяя Дума асталося жыць ешчэ 3—4 месяцы. Што яна зрабіла—то зрабіла, а больш німа чаго жадаць ад яе. Кожны дэпутат прыедзе з самым лёгкім багажом новых законаў. Усе аснаўныя рэфармы жыцця так і асталися лежачымі. Так што ўсе думаюць каго цяпер выбраць дэпутатам у Чацьвёртую Думу, бо ўжо трэйцяя экзамэну не здала, як кажучы, па ўсім „прэдметам“.

Закраталіся дэпутаты, каб ізноў як трапіць на дэпутацкае крэсьца. Да іх ліку належыць дэпутат Замыслоўскі (саюзнік, ад расейскага насельня Віленск. губ.). Ён у „рускім сабраньні“ чытаець даклады, ён хваліцца тым, што разам з дэп. Пурышкевічам цэлы час знічожываў рэвалюцыю, усміраў бунты у унівэрсытэтах, адным словам „ратаваў“ Расею ад інародпоў і крамолы. Вінаваты, як ён кажа, левыя ва ўсім нават у тым, што зямлі не даюць народу, яны не захицелі, напрыклад брадзячых на пустыні кіргізоў скатаводоў, пасадзіць у вёскі, а на лішнюю зямлю перасяліць мужыкоў. Адным словам п. Замыслоўскі выпраўляе мужыкоў да кіргізоў, а сам тым часам купіў праз кресьціянскі банк у Ашмянскім павеце 300 дзесяцін зямлі... Наш край мусі перабудзе розных Замыслоўскіх і мы павінны умацовывацца у гэтай зямлі у якой раздзіліся і пастарацца выбраць сваіх дэпутатаў беларускіх дэмакратоў у Г. Думу, каторыя шануюць і разумеюць народ і яго патрэбы і любяць край, больш чым справу сваёй асаблівай кар’еры. Выбары, як вядома, пачынаюцца ад валасцей і дробных землеўладальцоў. Беларусы павінны помніць, што ад іх добрай волі і сумленьня залежыць, як пойдучы выбары. Стагнаць на неустройства жыцця, німа што, а трэба спаўняць добра свае грамадзянскія павіннасці. Якое-бы ні было гасударственнае устроўства, але калі сам народ ня ўмее карыстаць сваімі правамі сьвядома, не падыймецца да зразуменьня агульна-грамадзянскіх патрэб і карысьці, то ніколі не палепшыцца яго жыцьцё. Сам народ каваль сваёй долі, а ніхто другі.

За апошні тыдзень.

3 Расей.

Як толькі Амэрыканскія Злучэныя Штаты пастанавілі не рабіць на нова ўмовы з Расеяй, бо тая не згаджаецца пуськаць да сябе амэрыканскіх жыдоў, — ўраз розныя расейскія „націоналісты“ разам з Гучковым, прадстаўнікам партыі „октябрыстоў“, абвесьцілі вайну Амэрыцы. Стрэляюць яны не з гармат ды пушчак, а толькі славамі і славамі, каторыя, калі і папраўдзі увясці ў жыцьцё, дык могуць прынясьці адно шкоду Расей.

Дамагаюцца яны налажыць вялікае мыта на ўсе тавары, што прыходзяць да нас з Амэрыкі—а, значыцца, на сельска-гаспадарскія машыны і вату, бо гэтага найбольш да нас адтуль прывозяць. Калі налажыць большае мыта (гранічны падатак) на сельска-гаспадарскія прылады, дык вядома падаражэюць яны,—і тое вельмі дрэнна можа адбіцца на эаномічным падняцьці нашага края, бо і дагэтуль ешчэ вёска не надта прывыкла купляць машыны ды гэтакім парадкам палепшаць сваю гаспадарку і падыймаць даходнасць зямлі. А як машыны ешчэ падаражэюць, то бедным гаспадаркам і зусім ня будзе змогі што-колечы купіць.

Без амэрыканскай ізноў ваты мы ня можэм ніяк абыйсьціся. Значыцца, калі падняць на яе мыта, то фабрыканы будучы тые грошы спаганяць з усіх тых, што купляюць розныя вырабы з ваты, як гэта: перкаль, мультан і др.—і увесь цяжар найбольш спадзе на кішэнь бедных. Як відаць з гэтага, што надта блугую „вайну“ задумалі вясці „апекуну“ народу—націоналісты і акцябрысты.

Расейскі вучоны Ів. Озеров у „Рьчи“ так сама гдумачыць шкоднасьць пачатай вайны, бо „каб змагацца на эаномічным грунце з Злучэнымі Штатамі, трэба было раней зрабіць сябе эаномічна дужымі. І не раз у будучыне прыйдзецца шкадаваць, што не развівалі сваіх прыродных сіл. Моц гасударства цяперака робіцца ня гэтулькі войстрымі штыкамі, колькі эаномічным развіцьцем края“. І вось далей І. Озеров звертае увагу на Туркестан, каторы цяпер не прыносіць ніякай карысьці, а ў каторым можна вельмі добра даваць вату, як толькі акуратна навадніць (як робяць амэрыканцы са сваімі пустынямі—глядзі далей), —і тады, кажэ ён, можна пачаць тую вайну.

„Націоналісты“ відаць ня любяць спакойнай працы—гэткай працы, што папраўдзі ідзе у карысьць сваёй бацькоўшчыне. Ешчэ трудна нам усім адхапіцца пасьле вайны з Японіяй, а ізноў тутакж Меньшыков (вядомы націоналіст з газэты „Новое Время“) клічэ да вайны з Аўстрыяй, бо бытцём тая падтрымывае украінскае адраджэньне і маніцца зрабіць бунт на Балканах, каб пасьля што-колечы захапіць, як ўжо было з Босніяй і Герцаговінай. А да гэтага—павядлуг Меньшыкова Расея ніколі не павінна дапусьціць. Нам-жэ здаецца, што націоналістам самім хочэцца падчас вайны што-колечы у каламутнай вадзе злавіць, бо тады будзе лягчэй, як цяпер.

Цяперака яны ведаюць, што скорэ ім прыйдзецца дрэнна, як Дума за колькі месяцоў скончыць сваё жыцьцё, бо прыйдзецца здаваць рахункі, што яны зрабілі, каб палепшыць народную долю. У гэтых рахунках напэўна шмат чаго будзе недаставаць і усюды знойдуцца толькі мінусы, бо нават урадовым праектам аб волі, акцябрысты з сваімі сябрамі-націоналістамі не далі ходу. А народ ад іх

будзе вымагаць, бо яны былі поўноўластнымі гаспадарамі ў Трэйцяй Думе. Відаць, зразумелі сваю абмылковую палітыку і цяпер, каб ашукаць сваіх выборцоў і не стаць перад імі с пустымі рукамі, ідуць, як чутно, на гэткую хітрасць, што перад самым роспуском Думы мяркуюць прагледаць законы аб ісключыцельных палажэньнях ды нетыкальнасьці кожнай асобы. Але як не тачыце цяпер свайго горла, каб голас быў прыемнейшы,—усё-ж ткі воўчы „зубкі“ відаць... і народ пазнаець сваіх „дабрадзею“.

I. М—скі.

Аб праекце гасударственных даходаў і расходу у 1912 г.

Хутка Гасударственная Дума прыступіць да прагляду Гасударственнаго бюджэту (даходаў і расходу) на 1912 год. У правіцельственным праекце, агульная сума даходзіць да 3 мільярдоў рублёў, калі прыраўняць да леташняго, то выдаткі павялічыліся на 255 мільёноў 143 тысячы рублёў, гэта значыць на адну чэцьверць мільёна рублёў. Узраслі расходы на пакрыцьце гасударственнаго доўгу (100 мільёноў), на пастройку чугунак, ваеннаго значэньня (116 мільёноў); з правіцельственнаго праекту бачым, што расходы на войско і марскіе сілы проці леташняго году узрасьлі на 89 мільёноў больш. Другіе стацьці расходу мала розніцца ад леташніх: на прасьвету народную расход пабольшаў на 18,5 мільёноў руб., на землеўстроўство—больш 12 мільёноў, на почты і тэлеграфы—больш 8 мільёноў. На пакрыцьце гэтых расходу правіцельство маніцца мець 114 мільёноў 682 тысячы 549 рублёў з свабоднаго гасударственнаго капіталу, і з даходу звычайнаго мае быць больш, як летась 147 мільёноў рублёў у гэтым:

падаткі розныя узрасьлі на

50,5 мільёноў рублёў

даход з гасударственннх ма-

энткоў і гасуд. капіталю павя-

лічыўся на 49,5 мільёноў р.

даход гасуд. гарэлачнай ма-

наполі большы на 17,7 міль-

ёноў руб., почта і тэлеграф

дадуць больш на 14,7 міль.

р., розныя зборы 10,5 міль. руб.

Мы бачым, што „косьвенныя налогі“ (падатак за віно, табаку, гільзы, газу, сернікі і т. д.) і павелічэны даход з гарэлачнай ма-наполі раўняецца 37,5% усіх палічэных даходаў, а вядомыя простыя налогі толькі 9,8% даходаў. З гэтаго бачым, што праект гасударственннх даходаў і расходу удалося падвясці дзякуючы таму, што можна было узяць гатовыя грошы, а з другой стараны на пакрыцьце павялічэнаго расходу пойдзе павялічэны даход, с „косьвенных“ падаткоў (невядомых). Цяпер мы павінны уявіць сабе, што такое значыць „свабодныя грошы“, гэта тые грошы, што асталися ад пазычэных грашэй за граніцай, за каторыя плоцім вялікі працэнт, то мы бачым, што эканамічнае развіцьце гасударства стаіць на мейсцы, а грошы на расходу, каторыя растуць, бяруцца с косьвенных падаткоў, каторыя плацяць найбольш людзі бедныя; бо іх найбольш. У апошні момэнт мы даведаліся, што

расходы ешчэ павялічыліся на 120 мільёноў рублёў, каторыя асыгнуе гасударство на помач галодным. Ведама, што пасьле галоднаго году, не вялікі бываюць і зборы с палёў, а гэта значыць, што і другі год можа быць цяжкі. Есьць над чым падумаць Гасударственной Думе і трэба пашукаць іншых стацей дахода. Трэба падумаць над рэфармай сучаснаго эаномічнаго жыцьця і падняцьцем народнай культуры, бо бяз гэтаго гасударственны даход не узрасьце.

Енекі.

З заграіцы.

У апошнім тыдні, ні кажучы аб вайне італьянцоў с туркамі ды аб рэвалюцыі ў Кітаі, найбольш цікавіліся выбарамі у нямецкі парламент (як-бы нашу Думу) і пераменамаі ў францускім кабінэце міністроў. Кабінэт той паў, значыцца, ўсе міністры падаліся ў адстаўку, дзеля таго што іхні глаўны міністр Каёо (Caillaux), як пасьля выйшло на сьвет Божы, падчас сваркі нямецкаго урада (правіцельства) з францускім за Марокко (старонку ў Афрыцы), за плечамі свайго-жэ міністра ад спраў заграічных, гукаў з немцамі і даваў ім розныя ільготы. Тое і зрабіла, што Францыя атрымала менш, як павінна была атрымаць. Цяпер выбралі гэтакіх новых міністроў, што ўсе грамадзяне надта здаволены і варажаць новаму міністэрству вялікую будучыну. І прэзідэнт-міністр Пуэнкарэ (Poincaré), відаць мяркуе акуратна узяцца за працу, бо ў сваёй міністэрскай дэкларацыі (праграме) абвесьціў, што глаўнай думкай яго новаго кабінэта будзе кончыць мароканскую справу, завясьці рэфармы ў ваеннай службе, палягчыць долю чыноўнікоў, паправіць і завясьці парадак у усіх кірунках гасударственнай гаспадаркі.

Цяпер нямецкі урад напэўна не надта здаволены з выбароў у парламент, бо туды заместа яго кандыдатаў народ выбірае шмат такіх, што стаіць проці агульнаго палітычнаго кірунку нямецкаго урада. Гэтае незадавольства, відаць, шырока разлілося паміж выбаршчыкамі, калі, як цяпер рахуюць, левыя партыі у парламэне будучы мець больш 200 дэпутатаў, значыцца большае чысло галасоў. Тые выбары ясна паказываюць, што народ нямецкі ахватней ідзе за агульна-людзкімі думкамі, чым за палітыкай шырэньня страху перад Нямецкай паміж яе суседзямі. З левых дэпутатаў найбольш належыць да партыі соціал-дэмакратоў.

Італьянцам хіба хутка прыпомніцца нашыя прыказкі: „лягчэй пачаць, як кончыць“ ды „улез як у нерад, ні ў зад ні ў перад“, бо ніяк ня могуць зваеваць туркоў у Трыполісе. Кожны сажэнь зямлі прыходзіцца абліваць крывёй. Мо жэ ахватней пойдучы яны цяпер на згоду с туркамі, аб каторай пачалі шмат гукаць у Францыі. Французам тутакж хочэцца падставіць нагу немцам—свайму адвечнаму ворагу. І вось дзеля таго францускія газэты пачалі пісаць аб гэтай згодзе, каб туркам паказаць, што ранейшае іхняе сяброўства з немцамі даваляло толькі да

вайн. А каб сябравалі яны з французамі, дык у Трыполісе і дагэтуль было-б спакойна.

Чым скончыцца рэвалюцыя ў Кітаі—німа ведама. Цяпер ідуць перагаворы, каб манджурская дынастыя адрэклася ад свайго пасада, і каб Юаншыкай стаў прэзідэнтам кітайскай рэспублікі. У самым Пэкіне так сама ўжо пачаліся беспарадкі. Манджурскія князі уцекаюць, а астаўшыся манджурцы, як чуто, мяркуюць зрабіць пагром кітайцам. Чужынцоў, што тамака жывуць, бароняць пяць тысяч салдат іншых гасударств. У апошнюю мінуту—павяддуг атрыманых вестак—манджурская дынастыя ня згодзілася адрэчыся ад пасада, бо бытцым Японія ня хочэ рэспублікі. А, значыцца, і далей паліецца кроў...

МОНГОЛІЯ.

Як пачалася шырца рэвалюцыя ў Кітаі, монголы скарысталі з яе, і, як чытачом ужо ведама, абвесьцілі сваю бацькоўшчыну незалежным гасударствам. Раней Монголія так сама была незалежнай; бо толькі колькі сот гадоў таму назад кітайцы падбілі яе. Падбіўшы, кітайскі ўрад (правіцельство) хаця і скасаваў уласць тамтэйшых ханоў, але кінуў старыя адміністрацыйныя парадкі, і Монголія, як даўней, дзялілася на 4 незалежныя ханствы: Тушэту-хан, Ізаін-хан, Салін-хан ды Ізасін-хан, што панавалі над 86 княжэствамі. Толькі ханства назвалі аймаком, а княжэства—хашуном. Над кожным аймаком стаяць поўнаўластныя ханы, каторыя лічаць сябе патомкамі Чынгіс-хана, даўняшага вядомага монгольскага цара, што падбіў і пановаў бадай над усёй Азіяй. Народу ў Монголіі рахуюць 3 мільёны душ.

Уся паўночная Монголія злучэна пад уласцю хутухты, бог-дэггена, каторы жыве ў горадзі Урга і каторы мае быць богам. Ургінскі хутухта ў ламайскай веры займае трэйцяе мейсца пасля лхаскага Далай-ламы, тыбэтскага паньіна, але стаіць выжэй за ўсіх хубільганоў, каторых у Монголіі і Тыбедзе ёсць каля 160. Такі хутухта, як „жывы бог“, з монголамі можа зрабіць што хочэ. Пасля смерці душа яго бытцым пераходзіць у хлопчыка, каторы у той самы момэнт родзіцца. Пазнаюць такога „выбранага“ дзяцюка пры помачы розных варажб,—і тады зараз яго кітайскі богдыхан робіць князем. Хутухты найбольш не дажываюць 20 гадоў, і васьм дзеля таго тамтэйшыя загадчыкі-ламы, хаваючыся за імя „жывога бога“, робяць з народам, што думаюць. Толькі цяперашні хутухта нейкі дзіўны, бо мае ўжо 31 год і дужа любіць ездзіць самаходам, гуляць у карты і т. д.

Кітайцы глядзелі на Монголію, як на старонку, што павінна даваць як найбольш даходу, і іхніе чыноўнікі надта абдзіралі народ частку грошы пасылаў ў Пекін, а рэшту проста кралі. Здзек над монголамі так сама быў страшэнны; не чэпалі толькі хутухты, бо баіліся яго уласці над народам. Тое і зрабіла, што монголы зненавідзелі кітайцоў і ранідай 18 лістапада, як прыйшла добрая для іх пара, абвесьцілі свайго хутухту незалежным і вялікім ханам усёй „Халхі“. У той самы дзень звярнуліся да кітайскага прадстаўніка, каб той зара вьехаў з Монголіі.

У Ургу, хаця адразу пачаліся беспарадкі, цяперака спакойна і ўсе прыгатаўляюцца да каранацыі хутухты. 15 снежня мелася туды сабрацца шмат іхніх князёў і войска. Толькі войска гэта надта слабое, бо шмат салдат зусім ні мае стрэльб, а стрэляюць па даўнешаму з лукоў.

Німа ведама, што будзе, як у Кітаі нарыхтуецца парадак. Тады

поўна новы ўрад захочэ ізноў вярнуць сабе Монголію і пашле туды свае войска. Адна Монголія не здалее абараніцца ды ў гэту вайну можа ўмешацца і Расея, да каторай монголы ўжо колькі разоў зверталіся, просячы помачы і апекі, на што расейскі ўрад можа ахвотна прыстаць, каб падтрымаць тамака свой гандэль, бо кітайцы захоўваюць, як і дагэтуль, не даваць ходу расейскім таварам. А тымчасам кажуць, што выгнаны кітайскі прадстаўнік дэклараваў вярнуцца ў Монголію разам з войскам, каб пакараць „ня верных падданых“. Пажывём—пабачым.

З ГАЗЕТ.

Паміж шовіністамі палякамі і расейцамі ідзе цяперака страшэнная сварка за чужую скуру—за мову ў касьцелі, і кожны з іх рупіцца даваць, што толькі іх мова мае право жыцьця. Што пісаў прадстаўнік шовіністычнай польскай палітыкі п. Гласко, ў „Kurjer'y Litewski'm“, чытачы ўжо ведаюць с прошлага нумэру. Цяперака на сцэну выступае п. Солоневіч з „Сьв.-Зап. Жыцні“, каторы ў № 5 бадай на самым пачатку хаця і друкуе шчырую праўду (ведама, круці не вярці, а праўда вылезе, як шыла), што:

„Якое бы ні было духавенство, то, шырачы догматы сваей веры, раней заўсёды рупілося навучыцца мовы тэй старонкі і ўжо на гэтай мове казалі казаньня дый служыло набажэнства.

Гэткіе варункі шырэньня веры ўсюды, дзе яна стаіць далёка ад палітыкі...

Але пасля сам варочаецца да палітыкі і даводзіць, што так ці сяк, а ў касьцелі павінна панавать расейская мова. На гэта можа атказаць яго-жэ славамі з тэй самай стацыі:

„Чэлавек можа быць соціалістам, можа не прызнаваць чужой уласнасьці, можа са спагадаючымі дзліцца ўсім тым, што мае, але калі с пад галавы яго пачнуць выцягіваць падушку тые, што не спагадаюць яму, то ён паміма волі крыкне „рукі вон!“

КУДЫ ІСЬЦІ.

Німа ведама, што дасць нам новы—1912 год. Але пакуль жыцьцё прынясе што-колечы такое, што будзе або узмацовываць, або руйнаваць наш нацыянальны дабытак,—цяперака у прадвесьні гэтаго невядомага года варта заняцца падрахованьнем глаўнейшых жыцьцёвых патрэб ды зрабіць бытцым бюджэт minimum'a нашых жаданьёў у будучым гаду. А тое дзеля таго, што кожны народ, каторы дбае аб сваю будучыню, заўсёды мае як-бы нарысаваны шлях, па якім павінно ісьці яго грамадзянскае жыцьцё. Народ жэ бяз мэты—змарнее, згіне, як той карабель на моры падчас буры бяз компаса.

Прыгледваючыся бліжэй да агульнаго беларускаго жыцьця, прыкмецім мы ў ім чатыры найважнейшыя бакі ці кірункі, каторыя кожны беларус, сьвядомы і не сьвядомы, рупіцца здаволіць,—гэта кірунак духоўных патрэб, грамадзянскіх, палітычных і эканамічных. Што паставіць на першым пляне—трудна згадаць, бо народ беларускі жыве і развіваецца ў такіх ненармальных варунках, што кожны кірунак дужа важны і загуба якога-колечы—гэта нацыянальная сьмерць.

З нацыянальнаго боку гледзючы на духоўныя патрэбы народу, першана-перш высываецца справа чыста сьці беларускай душы, бо

толькі яна адным адна найбольш ценнае багацьце, бо з яе і пачынаецца нашае адраджэньне. Нам, як народу абяздоленнаму, чыстая душа гэта нялічэны скарб, гэта тая крыніца, с каторай пльвуды усё новыя ды новыя сілы, што не дазваляюць памерці... Але ведама, што, чым ценнейшая рэч, тым больш ня прошеных рук па яе выцягиваецца. Так і тутак: кожны рве сабе, кожны хочэ перэрабіць на свой капыл. Адны мяркуюць проста занячысціць думкамі ня з родных ніў, каб пасля лягчэй было вырваць з грудзей, с-пад жывога ешчэ сэрца народу яго ўсю надзею. Другіе ізноў проста не прызнаюць асобнасьці нашай душы. І васьм, бачым, як ідзе змаганьне, шалёны танец, за панаваньне над ёю...

А мы што?!—А мы на тые „добрыя апэтыты“ павінны у практыцы паказаць, што такі народ, як беларускі, каторы у мінуўшыне мае вялікіе дні, пекную палітычную і культурную гісторыю, хаця цяперака і забыты, хаця і не відать, каб супакоіліся розныя „нацыяналізмы“,—але ўсё-ж ткі не загіне, як да гэтуй не загінуў, бо ведаем, што доля наша у нашай народнай душы. Фундамэнтам жэ для яе развіцьця хай будзе ўсё, што хаваецца ў глыбіні народных легенд, басень, казак, гісторыі, а так сама хай апраецца на роднай мові, на песні, на кніжках і га зэтах нашых. Усё гэта канечна трэба запісываць, збіраць і шырыць так, каб урэшці пад кожнай стрэхай чыталі „свае“ кніжкі дый пелі „свае“ песні.

Вера, як часць духоўных патрэб,—гэта унутрэная справа кожнаго чэлавека, гэта рэч яго сумленьня і яе прадстаўнікоў. Але дагэтуль верай стараліся нашы ворагі раздзяліць беларусоў на колькі ўражэскіх сабе лагэроў. Мы сыны адной маткі-зямлі беларускай і дзеля таго цяпер нам усім трэба паруюцца каб вера беларусоў будавалася на нацыянальным грунце—на беларушчыне.

Калі народ раздзелены на шмат частак, нічим ня злучэных, калі німае ніякіх арганізацыі і калі у грамадзянскай сваей мэці ні мае пачуцьця еднасьці,—то такі народ і ні мае будучыны. Цяпер толькі сарганізаванае грамадзянство можа дабівацца правоў, бо толькі грамада—вялікі чэлавек. Чэхі падняліся толькі дзякуючы хаўрусам, брацтвам ды суполкам. Тое самае хаўрусны зробіць і з намі: яны дадуць пачуцьце салідарнасьці, і дадуць нам людзей—прадаўнікоў на ніве беларускаго адраджэньня. Хаўрусны шмат памогаць падняцца і эканамічна. Добрай прасьветы, да каторай ешчэ так далёка, нам мала.

Хоць усе беларусы і будуць умець чытаць ды пісаць,—то ўсё-ж ткі ня зробіцца здаволенымі з сваіх варункоў жыцьця. Трэба ешчэ, каб мелі што есьці, каб мелі ня толькі чорны хлеб і бульбу, ды каб маглі ешчэ здаволіваць свае духоўныя патрэбы, каб маглі вышываць родныя газэты і кніжкі. У эканамічнай незалежнасьці—будучына Беларусі. А каб дайсьці да яе, трэба, не шкадуючы сіл і энэргіі, прадаваць над усім тым, што паможа выцягнуць з зямлі лішнюю капейку. Значыцца, трэба звярнуць увагу на новы спосаб гаспадаркі, на арганізаваньне сельска-гаспадарскіх хаўрусоў і складоў, уселякіх курсоў і т. д. а глаўным чынам звярнуць увагу на зямствы, каб яны папраўдзі служылі зямлі ды народу.

Што беларусы павінны мець усе палітычныя правы,—аб тым, здаецца, і не варта гутарыць, бо вядома рэч, што бяз правоў народ і ня можа нормальна развівацца. У гэтым-жэ гаду павінны мы асабліваю звярнуць увагу на выбары у IV Думу, каб і мы у ей мелі сваіх дэпутатоў. Рабілася дагэтуль нам страшэнная крыўда: дзесьці-мільёны народ ня меў змогі атказаць усім тым, што здзе-

каваліся над намі. У гэтым ёсць шмат і нашай віны. Нам ня трэба такіх дэпутатоў, каторых выбіралі ня мы, а польскія паны і расейскія нацыяналісты. Нам патрэбны шчырыя дэпутаты-грамадзяне Беларускай зямлі, каторыя-бы цвёрда стаялі за народнае дабро. І васьм гэтаго ладч ас выбароў найбольш усяго павінны мы дабівацца.

I. М.—скі.

Што думае народ аб школах?

У 1907 г. у Віленскай губ. было 307 народных школ, праз 5 гадоў у 1911 г. чысло школ падвоілося, цяпер іх 612. Казна дае на іх 1384 тысячы руб., з зямскіх сум 32 тысячы р., воласьці даюць каля 20 т. руб., значыць чужы не поўмільёна грошы што год выдаецца на едукацыю народа Вілен. губ., а у 6 губэрніях сабараецца якіх 3 мільёны руб., ня лічучы ешчэ расходу на прасьвету прыватных людзей. Цікава ведаць ня толькі лік школ, але ешчэ чаго там вучаць будучых грамадзян беларускаго краю. Вядома усім, што праграма народнай школы (філолагічэска-схоластічэская) вымагае вялікай рэформы. Аб гэтым гаварылі і міністры і земствы і напісана куча кніг аб гэтым-жэ. Трэба школу прыблізіць бліжэй да жыцьця і яго патрэб, а найбольш да жыцьця хлебараба. Пакуль школ было мала, то нішто не разбіраў, чаго там вучаць, абы толькі выучылі пісаць і чытаць, бо „граматнаму усюды лепей“. Нам гэтымі калядамі прыходзілася шмат гаварыць з мужыкамі і мешчанамі. Яны глядзяць на школы гаспадарскім розумам, калі хлапец скончыў народнае вучылішчэ, то вярнуўшыся да хаты, ён астаецца такім самым памоцнікам бацькі на дзедоўскай зямлі, а скончыўшы гарадзкое вучылішчэ, ён адрэзаецца як скіба ад мужыцкаго жыцьця, ад работы адвык, чатыры гады вучыўся усяго, апроч патрэбнаго для гаспадаркі. Шукае мейсца пісара, і нахадзіць. Далей вучыцца? але нет ведама дзе, ды і аткуль грошы узяць? З выпуску аднаго гарадзкаго вучылішча (я ведаю такі прыклад) толькі двое трапілі у зямлямерную школу, і прызываюць другіх ні ў чым не вінаватых хлапцоў „басякамі“. Зварачываюцца такія „басякі“ да людзей вучоных за парадамі, што ім рабіць? Папраўдзі сказаць, што ім парадаць? Народ шануе школу, калі яна вучыць практыкі якой і маралі (наука аб дабраце і справядлівасьці). У адным мейсцу, здаецца, Магілёўскай губ., было гарадзкое вучылішчэ і усе вучыліся у ім, а як адкрылі школу сельскай гаспадаркі, зараз-жэ гарадзкое вучылішчэ запусьцела, а усе хлопцы паперлі у гаспадарскую школу.

Як разумеюць нашы селяне навукі аб правах добраго жыцьця, каторых павінна вучыць хлапцоў школа, адзін не граматы гаспадар так казаў „Слухаю“, кажэ ён, „што мой Пятрусь чытае з кнігі? аж ён чытае, як пятах ды украў жамчужнае зярно! Добрая навукі, німа чаго сказаць, калі ён, падла, і так красьці умець!... Трэба, каб наша устаў да пацеры згаварыў, васьм гэта была бы навукі!“ Наш „дзядзька“, вядома па сваему зрабіў экзамэн школы, але самі вучыцелі кажуць, што вучыць ім прыходзіцца аднаму чэлавеку сотню дзяцей, абы як праграму стараюцца прайсьці, аб навучаньні хлапцоў добрых абычаёў німа і мовы. Каб на аднаго вучыцеля прыходзілася 25 дзяцей тады можна было даць ім добрую едукацыю для розума і сэрца.

Хто хочэ абдумаць, якую новую школу трэба даць народу, павінен перш прыгледзецца да жыцьця і патрэб беларуса, парадацца з мужыкамі, бо яны хоць ні маюць „піджачнай“ цівілізацыі, але у іх

ёсць прастарая культура і практычны здаровы розум.

Школа павінна быць блізка да жыцця родная, у роднай беларускай мове, і вырабляць з хлапцоў не панічоў, каторыя сваіх родных бацькоў „хамамі“ і „мужыкамі“ прызываюць, а практычных і карысных свайму краю грамадзян і праўдзівых „людзей“, не адрезаючы іх ад роднай хаты і народу.

А. Ё.

Калядны вечэр.

Быў вечэр калядны. Мяцеліца выла, заносіла сьнегам ля лесу сяло, а ў полі працяжна яна галасіла Круціла, муціла—і цёмна было. І цяжка, і горка—ні сьледу дарогі І холад усюды—на сэрцы мароз; Скрыпяць толькі лапці—баляць толькі ногі

І плачэш, і сьвету не бачыш ад сьлёз...

А мы усё далей с таварышам далей,

Бярэмся-шагаем: хутчэй-бы сяло! Вось дымам запахла—агні заблішчалі

І нам ўжо ад сэрца крыху адлягло.

І сонна, і нудна... Сяло край дарогі,

Засыпана сьнегам стаяло, як стог; Прагневалі мусі заневашта Бога: Куды ты не глянеш дык чысты астрог!

Гарбатая хатка Данілы стаяла, Зайшлі мы у хатку—і рада сем'я: Сама гаспадыня нас тут сустрачала,

Прасіла, каб здзеўся таварыш і я. Данілавы хлопцы гвядзу ўжо ляпілі

І песьню паялі, на ясны усход, Ім ўторылі дзеці; сябе весялілі І ўсе былі рады,—хоць раз мо' на год.

А сам наш Даніла калядку запісваў:

Пад пахаю с хлебам і с крэйдай у руках

Хадзіў ён па хаці, дзяцей крыху спішваў

І крыжыкі ставіў на ўсякіх рэчах; А тут і авечка якраз забляяла, З ягняткамі бачыш яна пад палом, Маленька дзяўчынка ёй сена давала,

Ягняткі хвастала яна трапачом. С кудыцёй тры гаршэчкі на сени стаялі;—

На покуці у ўстужкі абразік прыбран;

Відаць, што тут шчыра абрад выпаўнялі,

Бо нават і столік быў сенам заслан.

Вось сьвечка на століку ясна пылае,

Ля століка дзеткі так стройна стаяць;

Дзяўчынка маленька на іх пазірае А старшыне сталі малітву казаць!

Пасьля ўжо вячэраць паселі, і шчыра

З іх кожнаго бацька сьпешаў павітаць:

„Ну дай жэ вам Боже, каб міла З вас кожны мог сьвяткаць другіх дачэкаць“.

А пасьля устаўшы Даніла стаў стукаць

У раму вялікім сваім кулаком. Пачаў ён мароза кудыцё есці клікаць;

Ён клікаў і грукаў, як бы таўкачом.

„Мароз, ты марозька, ідзі кудыцё есці,

Як клічэм прыходз, бо як будзем гараць

Тады з угаворам: к нам ў вочы ня лезьці,

Бо пугай мы будзем цябе адганяць“.

„Калядкі, Калядкі!“ чутно за ваконцам...

То дзеці сьпеваюць, сьмяюцца, крычаць,

Нясучь недзе гвядзу і сьвечыць, як сонцам.

Іх крыкі і песьні здалёку чуваць. Вось грукнуло. Сьнягі заскрыпелі,

У Данілавы сени ўвайшла грамада: Затупалі ногі, пары паяцелі,

Праз дзьверы у хату ўвайшла ўся дзетка.

Дзеўчаты хіхікалі тут варажыўшы Гануля на заслон сьмецьця замела І першы на руку блінец палажыўшы,

Ды ўзяўшы ўсё гэта надвор панесла.

А пасьля убегшы са сьмехам у хатку

Гануля ўжо шэпчэ: „Сястрычкі мае,

Я ела на сьметніку першу аладку І чула сабака брэхаву ў тым сяле!“

Ды сьціснуўшы сьмешна яна плечычкі

Махнула рукою на вулку села

„Адтуль, кажэ, мусі малодчык сьватамі“...

Круцілася, паяла—вясёла была.

А Настка с Параскай дык дровы лічылі,

Ды клалі пад прыпек на пару сукію,—

Як будучь да пары—яны варажылі

Дык Бог дасць ім пары—пашле мужыкоў...

„Вяселья мо' й будучь“.—Даніла сьмеяўся;

Але-ж цяпер мода пасагі даваць“.

І тут за гаршчок ён з гарохам узяўся,

Пачаў ён гарохам дзяцей пасеваць.

„А ну, ці на весну ягняткі зародзяць?“

Хвартух свой наставіла наша Парася,

Ягняткі з гароху расьлі на вачах.—„Яна нейка ў Бога шчасьліва удалася“

Авечкі расплодзяцца—будзе пасага“...

Гануля, так сама гарох палічыла І поўная жменя гароху было,—

„Каб гэтаму праўда, каб гэтак радзіла,

Ягнятка хопіло-б на цэло сяло!“

Прасьціліся шчыра мы с хаткай Данілы,

А колькі там думак!... Ах, мой жэ ты Бог!...

На вуліцу выйшлі—нас сьлёзы душылі.

О, цёмная жытка, ты чысты астрог!—

Мы далей шагаем, ды сьлёзы ўціраем

І молімся Богу: дык дай-жэ нам Бог

Жыцьцё каб мы зналі—пакуль паўміраем;

Данілоў каб вырос на ніві гарох!...

Лявон Лобік

в. Кукічы, Слуцк. п.

Як у Амэрыцы з неужыткою робяць ураджайную зямлю.

У Амэрыканскіх Злучэньх Штатах ёсць шмат пустынь, каторыя не даюць ніякай карысьці. Раней агульны фэдэрацыйны урад (правіцельства над усімі штатамі) сам хацеў навадняць гэтыя пустыні, але тое не ўдалося бо каштавала

залішне многа. Дзеля таго было пастаноўлена, каб гэтай справай заняліся на мейсцы самі па сабе асобныя Штаты (кожны Штат гэта асобнае гасударство; хаўрус усіх Штатаў і робіць Амэрыканскіе Злучэньне Штаты).

На самы пачатак агульны фэдэрацыйны урад падараваў асобным Штатам па якіх 400 тысяч дзесяцін неураджайнай сухой зямлі пад варункам, што ўся яна будзе наводнена. Тады ўжо на мейсцы звярнуліся да прыватных таварыстваў і параблі з імі кантракты, што тая земля павінна зрабіцца прыгоднай да жыцця перэсяленцоў за якіх 5 ці болей гадоў. За тое перэсяленцы, с каторых кожны мае права ўзяць ад 15 да 60 дзес., павінны заплаціць гэтаму таварыству ды ураду па 2 р. 70 к за дзесяціну. Перад тым, як земля ешчэ будзе прыгоднай да жыцця, перэсяленцы выбіраюць сабе вучасткі, даюць задатак ды чэкаюць весткі, калі ўжо можна пераехаць. Выплачываць свае грошы ўсе выплачываюць, бо земля раней нічога не варта пасьля навадненьня набірае вялікай цэны і ніхто ня хочэ разстацца з сваім вучасткам. Пасьля тэрміну кантракта для навадненьня зямлі, усе прылады, машыны і будоўлі таварыства, патрэбныя для вады, пераходзяць на уласнасць усіх перэсяленцоў, каторыя адгэтуль самі і пачынаюць загадываць тою вельмі важнай для ўсіх справай.

Ад усяго гэтаго вялікую карысьць цягнуць і Штаты, бо хаця прадаюць зямлю за дужа малую цану, але за тое не выдаюць грошы і праз колькі гадоў маюць шмат зямлі ўжо з народам, каторы пры помачы падаткоў і дае Штатам аграмадныя грошы. Таварыства, што займаюцца навадненьнем, так сама зарабляюць ад перэсяленцоў, а перэсяленцы ізноў за малые грошы маюць добрую зямлю. Як бачым, Штаты і вельмі разумна загадываюць гэтым справай, бо ўсе маюць карысьць.

Навадненьне такім парадкам так хутка ідзе, што конгрэс Злучэньх Штатаў аднаму толькі Штату Айдаго ў 1910 гаду падараваў каля 1 мільёна 200 тысяч дзесяцін. Калі і далей так добра пйдзе, то праз 10 ці 15 гадоў у Штатах ня будзе ўжо непрыгодных пустынь.

ПЕРАМЕНА.

Розныя у жыцці бываюць перамены: адно перэмяняецца хутка, другое памалу, трэйце так памалу адмяняецца, што цэлыя сталяцца праходзяць. Прычыны перамен таго ці іншаго так сама бываюць розныя, — натуральныя і штучныя; адны робяцца паміма чалавека, другіе пры яго помачы.

Помню хоць ўжо прайшло сем гадоў, як начэваў я у Якуба Бярозы гаспадару з Рэчнай. Помню і бачу ў думках яго высокую хвігуру, сьветлы твар, разумныя сініе вочы. Помню і бачу яго хату, белыя сьцены каторай прасьвечывалі праз зелень саду, помню сяредзіну хаты раздзеленую на тры пакоі—два тынкаваныя і выклееныя паперай, у вокнах фіранкі—гэта сьвятліца і бакоўка, пакоі гасцінныя, трэйці большы толькі выбелены—гэта пекарня. Помню гародчык поўны кветак, вялікі чысты панадворак, абсаджэную ліпамі вуліцу. Бачу сытых малочных кароў, пекных коней, добрую гаспадарскую снасьць, новыя, абшырныя хлявы.

Помню яго вясёлы твар, твары сыноў, дачкі жонкі; помню тую простую шчырасць, з якой прынімалі і гасцілі мяне чужынца, паказывалі сваё багацьце і апаведалі, як яго набывалі... Помню усё так добра, як бы гэта дзелялася на сем гадоў назад, а толькі учора... Помню тую сьлязу выкаціўшыся з разумнаго сівога вока Якубаваго, калі ён загаварыў аб

раздзелах. Я зразумеў прычыну і глыбока затаіў у сэрцы. А у тую мінуту, як апошні раз падавалі мя сабе рукі я думаў:—ці мы ешчэ сустрацімся у жыцці і якая гэта будзе сустрача? Ці будзе ён тады такі вясёлы і шчасьлівы серод усяго свайго багацьця...

Думаў я і сягоньня, садовачыся у вагон, ці убачу едучы праз яго родную вёску, Рэчнае, тую хату на узгорку, белыя сьцены каторай прасьвечываюцца праз зелень саду, ці сустрачу Якуба, ці знайду усё так, як было сем гадоў таму назад, можэ лепей, багацей, ці... мароз перайшоў па скуры, спалохаўся я сваей думкі.

Сонейка стаяла над лесам і цікава прыгледалася, як селянін апошні сноп сухога жыта ускладаў на воз і бытцам радалася шчасьцю тых, што с песьняй зьбіралі залацістыя снапы жыта.

Брычка, цягнутая двума чорнымі „начтоўнымі“ кабыламі, вясёла тарахцела па цьвёрдай дарозе, пралегаючай праз пакрытае жоўтым аржанішчам поле. І коні пачуўшы вячорны халадок, хутчэй падыймалі ногі і сваім вясёлым і-га-га! загаварывалі з сваімі таварышамі, што стаялі з апушчэнымі галавамі у аглоблях і ждалі пакуль гаспадар, налажыўшы воз снапоў, прагаворыць „но, коська!“

— „Памажы Боже!“—крыкнуў я набліжаўшыся селяніну, каторы хутка складаў у воз снапы і ўжо канчаў работу.

— „Дзякую!“ атказалі два галасы:—грубы бас і другі цянейшы.

— „Ці далёка, дзядзька, ешчэ да Рэчнай?“ запытаўся я селяніна, чалавека лет сарака, тыповага бе-

ларуса, адзетаго дастатна, па гаспадарску.

— „Недалёка—атказаў ён—варты с поўтары“.

— „А вы, дзядзька, скуль?“ пацікавіўся я.

— „З Рэчнай“.

З Рэчнай?! прагаварыў я сам сабе і пешыўся у душы, што магу на колькі мінут перш даведацца аб тым, што мучыло мяне с першай мінуты калі прышлося ехаць у дарогу каторая ішла праз Рэчную.

Сказаўшы фурману ехаць за возам селяніна, пачаў я у яго распытвацца пра Рэчную, пра Якуба..

Чуць толькі успомніў пра Якуба, як мой прыгодны таварыш, азірнуў мяне, бытцам не давераючы таму, што я нічога ня ведаю, але перэканаўшыся, што я далёкі чужынец, закахляў, плюнуў у старану і спустыўшы галаву с ціха загаварыў.

— У Бярозы—пачаў ён—вялікая перамена. Пакуль Якуб жыў і камандаваў, а сыны былі не жэ наты, усё ішло, як па масьле—жылі сабе ня толькі што бязбедна, але нават багата: 12 кароў бывала кормяць сям'ю, з каней урабляюць зямлю, а на кірмашы хто лепей фарсіў за Бярозу?! Чыя лепшыя былі коні, снасьць, упраж? Жыў Якуб па панску і дачку сваю, Насту, выдаў за дохтара Дуброўскаго, праўдзіваго прыцеля бедных людзей. Зналі Якуба і паважалі яго ўсе блізкіе і паны і мужыкі, а слово яго больш важнае было чым золата. Пашан Якуб меў вялікі, бо калі прайшлося выбіраць у Гас. Думу, то ня толькі што у сваей воласьці яго выбралі,

але і другіе падалі за яго свае галасы. Выбары яго і згубілі: прамерз, захварэў і без памяці на руках сыноў і дачок памёр. Сыны ўжо былі жанатые і, як толькі закахалі бацьку (матка памерла на поўгода перш), пачалі дзяліцца і падюджэныя жонкамі зачалі сьпірацца, сварыцца дай судзіцца. На гэта апошняе і пайшло усё дабро нажытае бацькам. Цяпер ўжо ня сьвечыць праз зелень саду стары дом: яго браты спалілі, а сад высох, паўвечныя ліпы не ацэняюць дарогі—іх вырубалі

Стаяць сярод поля адзінокіе будыніны чатырох сыноў, але конай, кароў і снасьці бацькоўскіх не шукай там: іх праглынулі суды і раздзел...

„Перамены, паночку у жыцці, перамены“,—і цяжка уздыхнуўшы задумаўся.

Паглядзеў я на яго і падумаў: знаць і у цябе, бедак, ёсць сыны, каторыя па тваей сьмерці, табой набытае дабро раздзеляць паміж сабой, судамі, карчмой і адвакатамі. О, маці Беларусь! калі ты дажджэш перамены і звольнішся с пад уласьці твайго ворага—раздзелюць?... Сумна, але я веру у тваю будучыню сьветлую, ясную, падумаў я у душы, раз вітаўшыся з селянінам і уткнуўшы твар у каўнер, крыкнуў фурману, каб як найхутчэй праехаў Рэчную.

Стары Верабей.

Нова-Сёлкі.

3 Беларусі і Літвы.

(Ад уласных карэспандэнтоў).

Мінск. У мінскай турме павесілі трох арэштантаў засуджаных на смерць ваенным судом за бунт у барысоўскай турме.

= Пад кірункам п. Горнаго будуюць аткрыты ў Мінску курсы, па асушцы балот. На гэтыя курсы будуюць прысылаць вучэнікоў вышэйшых сельска гаспадарскіх школ. Справа цікавая і вельмі важная для нашага краю.

С. Асавы, Мінск. губ. Барыс-пав. Дзякуючы старанню нашага вучыцеля п. Жогло і іншых лепшых людзей і мы, як людзі сьвяткавалі Новы Год, не ў карчме, як гэта бывала даўней, а ў сваёй школе, слухаючы сьпевы і дэкламацыю нашых дзетак, старанна прыгатаваных да гэтаго вучыцеля і сьвяшчэннікам.

Вялікае дзякуй усім тым, хто пастараўся ў нашым цёмным кутку запаціць нашым дзеткам елку, даць ім крыху сьветла і радасьці і гэтым закінучь маленькую іскру таго пачуцьця, што і мы людзі і што і ў нас можа быць тое, што і ў людзей.

Ешчэ нідаўна устроіў тут граф Тышкевіч машыну каб вазіць дрэва, а ўжо чатырох чалавек пасьпелі забіць. Семі гэтых забітых людзей галадаюць і ня ведаюць куды зьвярнуцца за ўспамогай, бо машына прыватная і цяпер пад загадам у купца.

К. Яцэна.

Вільня. Віленская гарадзкая дума паставіла пазычыць грошы каб зрабіць розныя патрэбныя для гораду ўстройства, як электрычныя трамваі, водаправоды і др. Для водаправоду-ж трэба пабудаваць помпы і паставіць недае высока, грамадны чай каб пасья вада усюды расходзілася гэты. Адзін інжынер параіў гарадзкой думе ўкапаць чай у Замковую гару. Але людзі, каторым дорага мінуўшчына нашага гораду, абурьліся на гэты праект і каб не дапусьціць да гэтаго, як мы чулі, зьбіраюць подпісы пад такі пратэст.

„Прымаючы пад увагу, што Замковая гара ў Вільні, адзін з самых цікавых памятнаў старасьвеччыны, што дзякуючы цекнаму сваёму палажэньню, яна прыцягвае шмат людзей і служыць улюбленым мейсцам, для адпачынку тутэйшых гараджан, што ўстаноў на ёй і ў ёй без ніякай патрэбы будынкаў німаючых нічога супольнаго з яе гісторычнай мінуўшчынай, а тым больш звязанае з раскопай, можа быць, спачываючых у ёй астанкоў героюў мінуўшых векоў, было-бы барбарствам, у наш век ужо недапусьцімым.

Уважаючы на гэта, мы ніжэй падпісаўшыся, выражаем сваё абурэньне і пратэст з прычыны пасягненьня на тутэйшыя Акрополь...“

Над пратэстам падпісалася ўжо шмат людзей.

Г. Раданковічы. Некаторыя людзі думваюць тут зрабіць школу сельскай гаспадаркі і агароднічэства. Адзін чалавек даець дарма свой дом і сады для практыкі у ф. М. Гоўка, каторы ляжыць пры краі гарадзкой зямлі; другі даець кавалачек зямлі каля ракі, каб школа мела свой бярэг ракі; а ад горада трэба, каб ён даў кавалак зямлі у 37 дзесяцін на „Крулеўшчыне“ пад лозамі. З сучаснае воласці Раданковіцкая, Ходанковіцкая і Красносельская маюць, здаецца каля 6000 р: гатовых грошы, афяраваных некалі на ремесленную школу, і мусе быць так сьма далі бы іх на гэтую школу, міністэрства земледзел аддучаець грошы на вучыцелюў, на гаспадарку і будоўлю школы, землеўладзельцы акружныя хочучь даць афяры, адразу двое падпісалі 160 руб. але... мешчане і дума ні за што ня хочучь даць зямлі. Хаця ў гэтай школе бы вучыліся іх дзеці і унукі

аб гаспадарцы новымі спосабамі, і агароднічэству і ремеслам. Лепшай адукацыі для сыноў мешчан, найбольш землеробу, ня можна і выдумаць, і на сваёй зямле можна лепш гаспадарыць і ў сьвет ісці на службу добра заплаціць. Тагды і ня трэба і ў Амэрыку ехаць на заробаткі. Ня хочучь не дзеля таго, што гэтыя 37 дзесяцін ім патрэбны, а прам а ёсьць такія людзі, што па цемнаце сваёй і несумленнасці становяцца проці усякай добрай справы.

Вецер.

С. Бутрыманцы, Віл. губ. Лідзкага пав. Александр. вол. Сярод экономічных працяў у жыцьці тутэйшых вёсак ёсьць адна вельмі цікавая і важная—гэта эміграцыя ў Амэрыку. Пачалася яна тут ужо гадоў дзесяць, або і больш і цяпер ужо узрасла да вялікай меры. Ёсьць тут у ваколіцы такія вёскі, у каторых прыходзіцца на кожную хату па „амэрыканцу“, а часам і больш. Едуць найбольш людзі маладые, дужыя, назьбіраўшы на роднай зямлі запасы сілы, каб там, за морэм, праменяць яе на амэрыканскія долляры; едуць нават дзеўчаты і падроткі. Я пільна ўслухаўся да гутарак аб гэтай Амэрыцы і аб „амэрыканцах“ і ня чуў ні разу скаргі на неўдачу, нарэканьня на тое, што ездзілі, ці выпраўлялі каго ў Амэрыку. Праўда, два чалавекі вярнуліся, страціўшы грошы і не даехаўшы—бо іх ашукалі агенты; а шмат хто прыехаўшы прывозіў с сабой грошы, часам вялікіе грошы. Гэтыя амэрыканскія грошы не пашлі прахам, а далі змогу шмат каму з селян паадкупіць ад паноў зямлі. І дзеля гэтаго, тутака гаспадары па вёсках жывуць ня бедна; хоць зямля і не надта выгодная—бо камяністая, але-ж маюць яе шмат: па поўвалокі і больш. Ці ня дзеля гэтаго тут і народ сьвятлейшы, як па іншых кутках Беларусі. Гэта асьвета селян тут па вёсках ідзе не праз школы, ба ўрадовая школа ўсяго адна на цэлую воласьць—і воласьць не малую. Хадзіць у тую школу ня кожнаму спадручна, ды і школка малая: усе мейсцы заняты, а жадаючых навукі шмат, дзеля гэтаго селяне прымушаны самі вучыць сваіх дзяцей і вучаць: бо ўцямілі патрэбу навукі. Усюды добра грамадзкая—ці дзе паехаў, ці пайшоў. Чытаць умеюць ня толькі мужчыны але і ўсе блізка кабет; кабет-ж і вучаць чытаць дзяцей, сабраўшы па якіх 2-3, больш вя можна, бо пацягнуць... Глаўная мэта гэтай навукі чытаньне на малітвенніку. На малітвеннікі дзеці і чытаць вучацца, ён і астаецца ў іх на заўсёды адзінай літэратурай, якую чытае тутэйшы грамадзкі. Гэтыя кніжкі малітвеннікі друкаваны ў польскай мове і дзеля гэтаго прывык тутэйшы беларус вязаць сваю веру с польскай. А праз цемнату сваю ён веру лічыць за нацыянальнасьць і дзеля гэтаго называе сябе палякам. І гэта адбываецца на жыцьці.

Народ тут мешаны беларусы і літвіны, больш менш па раўне. Сярод літвіноў, за апошніе часы, дужа ўзмацаваўся нацыянальны рух, і з гэтай прычыны, было вымагаьне літоўскай гутаркі ў касьцелі—нават адвай толькі літоўскай. Рабілі тут у касьцелі сходкі каб разабрацца якой тут мове панаваць: літоўскай, ці польскай? Канчаліся гэтыя сходкі цэлымі бітвамі—біліся літвіны с „палякамі“; а гэтыя „палякі“—усё нашы беларусы. Асілілі-ткі „палякі“—дзеля таго, што на іх старане, апроч чысла—ешчэ і капітал ды і паны былі. Кажуць, што некаторыя с паноў тутэйшых, каторыя сябе палякамі лічаць—вельмі спалохаліся каб іх да Варшавы не пагналі (бо гэтак, быцьцям, перад імі літвіны хваліліся), усё спосабы агітацыі узялі, каб нарабіць тут як найбольш „палякоў“ і ня толькі беларусоў, але шмат і

літвіноў падмовілі „палякамі“ зрабіцца.

Сумная гэта гісторыя, калі народ дзякуючы—сваёй цемнаце, паддаецца нагаворам, каб за цялушкы суседа, ды барана набіў—на чый ніўцы цялушка пасьвілася. Але не ўспамінаюць патомныя веки добрым словам тых людзей, каторыя дзеля сваёй далёкай „палестыны“, свой праўдзівы, родны народ, карыстаючы з яго цемнаты, іхаюць на ненавісьць да брата суседняга народа. Ненавісьць пасеяная імі узыйшла ўжо і добрую рунь дала—што-ж кожнаму свая слава! Але ж не на доўга! Народ тут ведае ўжо, што ён беларус і толькі цяжка яму уцяміць, як гэта разам выйсьці можа: і паляк, і беларус, і каталік, і літвін? Калі ён у гэтых славах разьбяраецца, тады пасохне тое паганае насеньне. І ніхай-жэ дае Бог, каб усё ліхое зьявілася—ненавісьць, крыўды і злосьць, а мы, калі таго хочэм, павінны пастарацца, каб на гэтай-жэ ніўцы, добра ўжо узросшай, пасеяць зерняты навукі і добра.

Мова беларуская тут крыху пакалечана польскімі славамі, беларускіх песень не давалася пачуць. Затое мала хто гаворыць па польску, ці па расейску—хіба толькі па дварох. Аб тым, што ёсьць беларуская літэратура ведае кожны, хто гэтым толькі цікавіцца.

А. С.

В. Некрышкі, Гродз. губ. Слонімска пав. Годзі ёсьць такіх людзей, што сябе інтэлігентамі лічучь і завучь, а зрабілі мы што для народнай асьветы? Нічога! Кажуць быў тут калісь сьвяшчэньнік, відаць, што жыў чалавек, даваў ён селянам кніжкі чытаць, сам чытаў і аткрыў тут сельска-гаспадарскі хаўрус. Толькі ня доўга быў тутака гэты сьвяшчэньнік, некуды яго прыбралі, нет ведама ці на лепшае мейсцо, баряджэй што на горшае. А хаўрус без яго распаўся, бо некаму было кіраваць ім—не было душы дзела. Ад цяперашняй-жэ інтэлігенцыі не шмат чаго навучыцца—прынамсі нічога добраго, бо не здаецца мне каб з „Русск. Знамени“ хто чаго добраго навучаўся. А патрэб асьветы ў народзе ёсьць, Земля тут пясок і таго саўсім мала: маладзеж падвучыўшыся ў школах (тут ёсьць двукласная народная і адна класная жаночая) у сьвет ідзе, ды на службу ў расейскіх гарадоў становіцца. І так усё вяляецца, што у сяле цэлым якіх пяць хлапоў асталася, а сяло мае хат 50. Некаторыя варочаюцца, ды ўжо з іншымі, як перш думкамі і поглядамі на жыцьцё, па троху гэтыя пагляды і ў старыя галовы ухадзіць пачынаюць. Таму тут „адэссістоў“ (найбольш у Одэсу едуць) ніхто ня любіць. Грамадзкіх на сяле шмат, німа толькі чалавека каторы-бы ім мог выбраць і дастаць чаго да чытаньня, а хвотнікоў чытаць шмат, нават старыя збіраюцца ў сьвятые дні і што небудзь чытаюць, што бацшошка дае, ці сьвятые што, ці патрыотычнае... Беларуска літэратура сюды дагэтуль не заходзіла. Тут, як шмат ўжо дзе ніва узорана, а сяўцоў німа.

Каля Воўны, Гродз. губ. Любілі два хлопцы адну дзяўчыну, але яна не хацела выходзіць за ніводнаго з іх замуж. Вось аднаго разу пайшла гэта дзяўчына ў царкву, у лесі дагналі яе тые хлопцы і забілі. Быў суд: хлапоў засудзілі на 15 гадоў катаргі. Кс.

В. Лойцікі, Гродз. губ. каля Воўны. У нас да адной дзяўчыны прыехала чацьвёра сватоў з другіх вёсак, хлопец з сваёй вёскай, каторы тую дзяўчыну любіў, сеў за печ і давай плакаць. Сваты пайшлі ні с чым. А. Т.

3 усіх старон.

Пецербург. У Пецербурзе збудавалі аграмадны тэатр „Народны дом“; гэты новы народны тэатр адзін з найбольшых у Эўропе, бо памешчае у сабе больш 4 тысяч душ. У часе аткрыцьця тэатру было прадстаўленьне; васьмь жэ ў часе гэтаго прадстаўленьня найперш зваліўся жалезны ціжар каторы падыймаў дэкарацыю і чуць не пазабіваў харыстак, а пасьле з вышак зваліўся адзін музыкант і вельмі пабіўся. Забавонныя людзі, кажучь, што гэта блэгі знак.

= Рада зьезду прадстаўнікоў прамышленнасьці і торгу падлічыла забастоўкі ў Расеі ў мінуўшым 1911 гаду. Усіх забастовак было 422, у іх баставало 98,554-рабочнікоў, усяго на забастоўкі страцілі 768,556 дзей. (У 1910 было забастовак 222, баставала 46,623 рабочых і патрачана 256,385 дзей). Найбольш забастовак было экономічных, а толькі 22 палітычныя (сьвяткаване 1 Мая). Баставалі рабочыя найбольш вымагаючы лепшаго зароботку і зменьшэня рабочаго дня. Выйгралі рабочыя 57 проц. забастовак.

Кіеў. Вуліцу Малую Володзімероўскую, пры каторай стаіць бальніца дзе памёр Столыпін, назвалі вуліцай Столыпіна.

Рыбіца. (Падольск губ.). Гэтымі днямі пачнецца тут суд ўласніка горада Рыбіцы з чыншавікамі, каторых пазываюць у суд 700 чалавек, за тое што яны пасьле пажару, каторы быў два гады таму назад, пабудаваліся бяз згоды на гэта ўласніка зямлі. Уласнік зямлі вымагае цяпер больш шаго чыншу, або каб зрыць будынкі. Суд будзе цягнуцца цэлы тыдзень. Як з гэтаго бачым справа чыншавікоў, гэта балячка не аднаго нашага краю, справа каторая німае дагэтуль ясных законаў, і на грунце чыншавых спраў дзеецца многа крыўд. На гэта адна рада: трэба каб чыншавікі мелі сваіх дэпутатоў у IV Гас. Думе, каторыя-б заступаліся за іх.

Сувалякі. Дэпутат літвін ад Суваляскай губэрні пачаў цяпер збіраць матэрыялы на тое, каб у Суваляскай губэрні ў гарадзкім самоупраўленні завялі мову літоўскую, заместа польскай.

„МАДЕНЬ“

„МАДЕНЬ“! Названье очень ново!
Но что-же значить это слово?
„МАДЕНЬ“ лежит в одной из стран
Турецкий править гдѣ Султан!
„МАДЕНЬ“ плантацін! Тамъ взросъ
Самсонъ для этихъ папирсоў!
Табакъ Самсонъ изъ самыхъ славныхъ.
Нѣтъ папирсоў „МАДЕНУ“ равныхъ,
„МАДЕНЬ“ всѣхъ длиннѣйшѣ мундштукомъ
Вкусъ замѣчательный, притомъ!
„МАДЕНЬ“—десятокъ ШЕСТЬ монетъ,
Гремитъ теперь на цѣлый свѣтъ!!

Продается всюду.

Т-во А. Н. БОГДАНОВЪ и К^о, Спб.
ВЕЛИЧАЙШАЯ и первая по качеству
издѣлій фабрика ВЪ МІРѢ.

Знаходзячыся над ведамам Міністэрства торгу і промыслоў.

Шчэтаводные курсы

Н. І. і А. І. Моховых для мужчын і кабет.—Вільня, Георгіеўскі прасп. 44. Атрымат прыём прашэньні. Пачатак навукі 5 лютаго. Выпускныя экзамены ў канцы чэрвеня (юня). Вучаць: бухгалтэры, тарговай арыфметыкі, коррэсп., камэрцыі, таргов, законоведа. Плата 100 рублёў. За асобную плату: чужыя мовы, расейск. мова, арыфм. каліграф. стэнограф. Мошна купіць кнігу Н. І. Мохова „Бухгалтэрыя Младшій курсъ. Теорія і практыка“. Цэна 1 рубель 50 кап.